tien jòòr wòòr èn dè'k rôm+ hâld+ bái Hàn+s WÉl+m Nöl+, èn dè NÈl+s dè v+rtéls+k+ v+rtéélt hÈ. Toen Ék léést wÈr Én m+n g+bôrt+dèùr+p kwam, hép Ék g+hèùrt, dè Kup n+ meule g+hüüirt hÈ, èn dè-t-ie mÈ Jèn+k+s g+tròòwt És.
Z+ héb+ sòòm+ goeut d+ kòòst, z+ héb+n +n goej g+mòòl, wóón+ goej+kôôp, lég+n +n dòòitj+ vör d+n ááu+n dáx ôv+r, bréng+ Lam+rdien+ tròòw án d+r ánt, vüüi+ d+ joong krÉst+l+k èn goewt óp èn haau+ veul van m+kòòr; már Ék vör mái skàt, dè Jèn+k+, às Kup z+ +s vör d+ flòòw+kul plòòg+ wÉl, dè grèpk+ van vrüg+r nòx al +s mÉÉ zal moet+n hèùr+.

LEDENVERGADERING VAN DINSDAG 30 NOVEMBER 1971 IN HOTEL DE KROON.

Op de 2e vergadering van het winterseizoen mocht de Voorzitter circa 50 leden welkom heten, waaronder enige nieuwe leden. Een speciaal woord van welkom werd gericht tot de spreker van deze avond, de heer Jan Vriends uit Helmond, een zeldzaam kenner van de natuur en speciaal van de Peel, aan wie de Voorzitter direct het woord gaf. Zijn onderwerp van het eerste gedeelte van zijn lezing was:"Hoe de klot in de Peel kwam"; het tweede gedeelte met kleurendia's zou gaan over de vogels en dieren van het natuurreservaat "De Groote of Ospelse Peel".
De vorming van de klot is een kwestie geweest van acht à tien duiend jaar. Geweldige schollen zijn in de ijstijd naar het zuiden geschoven en voerden grote hoeveelheden stenen, zand en grint mee; hier en daar hebben ze voren getrokken en een soort vijvers gevormd. Tussen 8 à 9000 voor Christus moet het duizend jaar lang geregend hebben; circa 5000 voor Christus begonnen de vennen langzaam dicht te groeien door veenmos; het onderste gedeelte ging er af en zakte naar beneden, de laag werd steeds dikker en zoog het water op.Bomen die er in de buurt groeiden,kregen een krans van mos en rotten aan de voeten door, vielen in het water en vormden ook mede de turf. In sommige stukken zijn de stobben van de omgevallen bomen nog te zien. Veenmossen met omgevallen bomen,blad,diverse soorten planten vormen "de grondslag" van de turf.
In Slaeswijk (Denemarken) vindt men in het veen nog lijken, geheel gaaf bewaard gebleven;ze zijn afkomstig van de offers

die de godin van het veen vroeg; de slachtoffers gingen blij de dood in.
In onze Peel zijn ook lijken gevonden van personen, die in het veenverzonken ofwel volgens het verhaal door de duivel erin getrokken zijn. Zulke verhalen konden ontstaan tengevolge van de manier waarop de klot gestoken werd. Men maakte putten van ongeveer een meter in het vierkant, om het water te kunnen tegenhouden; waren ze uitgegraven, dan trokken de bovenranden tengevolge van het gewicht automatisch naar elkaar toe, terwijl er onder een ruimte bleef; zakte men in zo'n kuil, dan kwam men er niet meer uit; men werd naar beneden gezogen door de aanwezige modder enz.
Enige tientallen jaren geleden heeft men in de Peel een "gouden" helm (koper verguld) gevonden van een Romeinse hoofdman; ook hem zelf en twee gelooide huiden van mensen; door het looizuur dat in het water aanwezig was, werd van de drie personen alleen de huid gelooid en bleef zo bewaard.
Men vindt drie lagen turf in de Peel; de bovenste is los, de zgn. aanmaakturf; de tweede diende bij de boeren als brandstof voor eigen gebruik en als "gift" b.v.voor de pastoor;de derde en beste harde laag ging naar de stad om ze te verkopen.
De Peel moet oorspronkelijk 30.000 ha.groot geweest zijn;hiervan is 1000 ha. overgebleven als Natuurreservaat "De Groote Peel". Verschillende stukken cultuurgrond, die aan het natuurreservaat grenzen,zijn of worden aangekocht door Staatsbosbeheer. Er huizen namelijk verschillende soorten vogels, die weidegronden als broedgebied nodig hebben. De boeren krijgen het gebruik van de grond gratis, maar mogen alleen maaien, als Staatsbosbeheer toestemming geeft, om zo de broedende vogels en de jongen te sparen.
De meeuwenkolonie is dermate groot, dat de groei afgeremd moet worden, om overbevolking te voorkomen, Daarom zijn er dit jaar 7500 eieren geschud, zodat ze niet meer uitkwamen.
Het water van de vennen moet kunstmatig zuur gehouden worden om ongewenste plantengroei te voorkomen;door de vele uitwerpselen van de ± 5300 paren meeuwen wordt het water zoet. Er broeden in de Groote Peel 214 soorten vogels.

In Asten is een grote boerderij vrijgekomen en aangekocht; deze wordt studiecentrum voor de Peel, tevens ontvangstcentrum en museum; ook de inventarisatie van de Peel zal hier gebeuren.. Omdat er over enige tientallen jaren geen boeren meer zullen zijn, zoals nu, maar alleen grote specialistische reuzebedrijven, wil men die boerderij tevens maken, zoals een boerderij nu is, met de diverse gereedschappen, een tuin met echte ouderwetse fruitbomen, hoogstam als bv. de jutte-peren, sterappelen etc. Asten is het Brabantse gedeelte van de Groote Peel.
Enige jaren geleden was de groot-industrie van plan om 800 ha. van de Groote Peel te ontvenen om er een water-reservoir voor Limburg en Brabant van te maken. Door te bewijzen dat er zovele mensen kwamen om er te genieten van de natuur is er door het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk Werk subsidie gegeven om de Groote Peel als Natuurreservaat zoveel mogelijk in de oorspronkelijke staat te handhaven. Zo is het reservaat in 1971 door 250.000 personen bezocht; recreatie is er dus belangrijk.
In de pauze die volgde op het eerste gedeelte van de lezing van de heer Vriends, werd de aanwezigen gelegenheid gegeven om de contributie voor 1972 te voldoen. De Voorzitter deelde mee, dat de contributie wegens het stijgen van de abonnementsprijs van Brabants Heem, verhoging porti etc. voor 1972 is verhoogd tot f 12,-- voor hen, die tevens abonnee zijn op Brabants Heem en tot f 6,-- voor de anderen.
De verkoop van het boekje "Gemert in oude ansichten" loopt goed; er zijn in Gemert alleen al meer dan 500 exemplaren verkocht.
Verder wees de Voorzitter op het vergrijzen van het tegenwoordige Bestuur; daarom stelde hij voor op de komende jaarvergadering twee nieuwe jonge bestuursleden te kiezen; men moet wel bereid zijn om er iets voor te doen. Hulp zal zeker nodig zijn, ook van niet-bestuursleden, als we in 1973 het Heemkundig Werkkamp gaan organiseren. Mogelijk kan ook uit de jonge bestuursleden een nieuwe Voorzitter groeien.
Na de pauze liet de heer Vriends een aantal zeer mooie kleurendia's zien, eerst van hetkleine museum, waarin een aantal opgezette vogels en dieren en diverse wetenswaardigheden over de Peel te zien zijn, de klotvorming, gereedschap als

bv. een lange boor om de dikte en de kwaliteit van de turflagen te peilen enz. Bij het museum ligt ook een put, zoals die sedert eeuwen in de Peel werd gemaakt,nl.van opgestapelde turven, waarin het bruine water opwelde. Soms gooide men er een kikker in, zogenaamd om het water te zuiveren,in werkelijkheid echter om te zien, hoelang hij in leven bleef en zo de kwaliteit van het water te controleren.
De grote en kleine routes, die in het natuurreservaat zijn uitgezet,lopen langs knuppelbruggen en vennen. De oude Peelwegen zijn hier en daar opgehoogd met zwarte grond van elders aangevoerd; de erin verborgen zaden hebben er diverse soorten bloemen en planten doen ontstaan, die in de Peel eigenlijk niet thuis horen, als bv.varens,berken enz. Men laat ze rustig staan.
Dat zulke reservaten opvoedend kunnen werken, blijkt uit het feit dat er praktisch niets wordt vernield, ofschoon er weinig toezicht is. De schuilhutten van stro staan er reeds jaren en blijven in goede staat.Zou men zo'n hut ergens in een dorp neerzetten, dan was ze in de korste keren vernield.
Onder de vogels is een van de beroemdste soorten de korhoenders; men heeft er 31 geteld, ze eten o.a.veenbessen; de vogelstand wordt in de winter met voer geholpen, wanneer er niet voldoende voedsel is te vinden. Meeuwen zijn er, zoals reeds gezegd, in grote aantallen. Ook vindt men er Canadese ganzen; vanuit Zweden, waar er een 2 à 3000 zijn, trekken ze o.a.over de Peel; nu broeden er ook, wat een aanwinst is. Ook de hop is er weer, overgekomen vanuit de Griendveense Peel. Nu en dan overwintert er de visarend, een vogel met een vleugelwijdte van ongeveer twee meter. Ook uilen zijn er veel; het roodborstje heeft er in een schuilhut gebroed en is er gebleven.
Vossen worden er ieder seizoen 5 à 6 geschoten. Wilde varkens treft men weinig aan in de Peel, de grond is er te zacht en ze vinden er te weinig voedsel.
Onder de bloemen is de waterranonkel een van de mooiste, die naar de heer Vriends hoopte,nog lang de Peelvennen zal sieren.
Van alle bovengenoemde vogel- en diersoorten en bloemen vertoonde de hr.Vriends zeer mooie dia's.
Hiermede besloot de hr.Vriends zijn lezing, echter niet zonder de aanwezigen aan te raden eens een bezoek te brengen

aan de Groote Peel;de beste tijd is de 2e helft van de maand mei.De hr.Vriends is bereid een gezelschap van ± 20 personen rond te leiden, als hem tijdig bericht gegeven wordt.
Met een hartelijk dankwoord van de Voorzitter werd de vergadering gesloten; de Peel,zei hij,bezit veel interessants,een van de meest interessante voortbrengselen is de hr. Vriends zelf. Een luid applaus onderstreepte de waarderende woorden van de Voorzitter.

M.H.J.Pennings.

+n GÈm+rs+ fiets.

Róónt 1900 krÈx Jàn d+ WÉl+m òòit gÈm+rt pòòst vàn Driekôm+ òòit AmÈrieka èn dör zòòt +n tèêk+nÉng bái ôv+r n+ fiets mÈ +n kétÉng èn dè wòòr iets néejs.
Z+nn+ zóón Jöpk+ v+ ZÈl+nt die mákt+ toen n+n háwt+r+ fiets, +t tààntwiel dè hátie g+zòòxt èn d+ kétÉng dè wòòr +n lÈrk+ mÈ gátj+s.
Már nô +n üüir òf twÈÊ fiets wòòr +t lÈrk+ òòitg+rékt.
Már Jopk+ há diei+n dàx géést in n+n bóks èn hái góng nô Jàn v+ Stiein+s d+ smét èn die zô +n kétÉng mòòk+ nèt às diej+r án d+ gòtslamp in d+ kéérk zòòt+.
Már tÉss+r nóóit vàn g+kom+ , wànt diej+ fiets bràànd+-n-àf en Jàn v+ Stiein+s smÉs die bràànd+-n-ôk àf.

At Ott+.

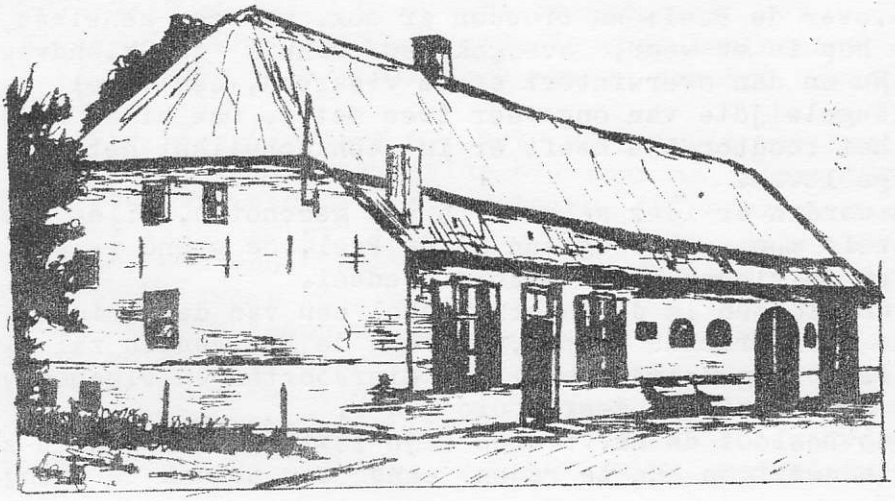

Geboortehuis van Pater G.van den Elsen in de Pandelaar te Gemert.